

Stanje preventive u današnjoj Europi s osvrtom na Hrvatsku

Boris Lukovnjak

Hrvatska udruga poslodavaca u zdravstvu, Zagreb

Ivan Lukovnjak

Medilab, Zagreb

SAŽETAK: Rad se bavi usporedbom aktualnoga stanja preventive u Hrvatskoj i europskim zemljama na temelju podataka Health Consumer Powerhouse, švedske analitičke tvrtke koja u svojem godišnjaku *Euro Health Consumer Index* analizira i rangira europske zemlje po indikatorima i podskupinama s obzirom na uspješnost zdravstvenih sustava. Analiza pokazuje kako je hrvatski zdravstveni sustav vrlo učinkovit, s obzirom na uložena sredstva. Istovremeno najnepovoljnije rezultate Hrvatska ostvaruje upravo u kategorijama vezanima za preventivne aktivnosti koje su jedna od važnijih tekovina profesora Andrije Štampara i njegovih sljedbenika.

KLjučne riječi: *preventiva; Euro Health Consumer Index; hrvatski zdravstveni sustav; profesor Andrija Štampar; efikasnost; ekonomičnost*

Uvod

Mnogi preventivu smatraju okosnicom zdravstvene zaštite u zajednici, kako s epidemiološkoga tako i sa socio-ekonomskoga aspekta. S obzirom na to da je uloga preventive desetljećima ključ za definiranje organizacije primarne zdravstvene zaštite na određenom području te za definiranje ciljeva pojedinih zdravstvenih sustava, njezina je uloga u zdravstvenom sustavu neprocjenjiva. Preventiva je nerijetko »dnevna mantra« u sagledavanju zdravstvene politike i njezinih pravaca. Ujedno je i simpatična fraza kojom nositelji zdravstvene politike često prikrivaju nedostatak specifičnih strategija u funkciji ostvarenja temeljnih zdravstvenopolitičkih ciljeva kao što su sveobuhvatnost i dostupnost zdravstvene zaštite. Usmjerenost k preventivi i njezinim akcijskim programima strateška je odrednica hrvatskoga zdravstvenoga sustava od početka njegova postojanja, ponajviše zbog djelovanja profesora Andrije Štampara i njegovih istomišljenika koji su svojim djelovanjem, naglašavajući važnost prevencije u svakodnevnom životu, označili Hrvatsku kao jednu od zemalja začetnica ideje o sveobuhvatnoj zdravstvenoj zaštiti.

I danas ideja o sveobuhvatnoj zdravstvenoj zaštiti na njezinoj primarnoj razini nailazi na česta protivljenja. Tekovine moderne europske civilizacije jasno su definirale ulogu primarne zdravstvene zaštite, sastavnica koje je i preventivna zdravstvena zaštita. Primarna zdravstvena zaštita predstavlja *gatekeepera* zdravstvenoga sustava s ciljem definiranja razlučivosti o složenosti i razini potrebe za zdravstvenom zaštitom kao i za oblikom organizacijskoga provođenja iste. Navedene smjernice i ciljevi primarne zdravstvene zaštite imaju i vrlo važnu ekonomsku ulogu jer ograničena sredstva za zdravstvenu zaštitu predstavljaju sve veći problem u gotovo svim zdravstvenim sustavima u svijetu pa tako i hrvatskom zdravstvenom sustavu.

Javno zdravstvo u Republici Hrvatskoj

Po Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, Hrvatski zavod za javno zdravstvo nositelj je preventivne zdravstvene zaštite te cjelokupnoga javnoga zdravstva u Republici Hrvatskoj. Svojim djelovanjem usmjerava razvoj i rad javnoga zdravstva u Hrvatskoj, dajući smjernice za rad i razvoj pojedinih županijskih zavoda za javno zdravstvo koji u okviru svojih županija provode daljnje aktivnosti. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, temeljne su zadaće Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo definiranje planova za razvoj javnoga zdravstva u Republici Hrvatskoj te aktivnosti zdravstvenoga prosvjećivanja s ciljem promicanja zdravlja i prevencije bolesti. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, u koordinaciji s Ministarstvom zdravlja Republike Hrvatske, definira ključne ciljeve javnozdravstvenoga djelovanja te uz pomoć marketinške podrške promiče osviješteno ponašanje pacijenata prema vlastitom zdravlju. Kontinuirano ističe važnost preventivnih pregleda kao temeljne pretpostavke za rano otkrivanje bolesti te izlječenje. Županijski zavodi za javno zdravstvo predstavljaju organizacijske jedinice u okviru lokalne samouprave koje, po Zakonu o zdravstvenoj zaštiti te sukladno ciljevima i smjernicama Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, organiziraju preventivne akcije sa svrhom promicanja zdravoga življenja.

Županijski zavodi za javno zdravstvo također aktivno sudjeluju u planiranju, predlaganju i provođenju mjera za sprječavanje, rano otkrivanje i suzbijanje masovnih kroničnih bolesti. Kontinuirano preispitivanje uloge i mjesta županijskih zavoda za javno zdravstvo u zdravstvenom sustavu Republike Hrvatske ponajviše je inicirano sve nepovoljnijim javnozdravstvenim pokazateljima posljednjih godina, kao i usmjerenošću istih na tzv. tržišne djelatnosti. Pritom se zaboravlja da se, zbog dugogodišnjega nepovoljnoga valoriziranja rada i uloge zavoda za javno zdravstvo kroz ugovorni odnos s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje te nedovoljnih proračunskih sredstava, »tržišnim djelatnostima« osigurava financijska stabilnost poslovanja zavoda.

Prema dostupnim podatcima o financijskom poslovanju javnih zdravstvenih ustanova te cjelokupnoga zdravstvenoga sustava Republike Hrvatske, može se za-

ključiti da sredstva koja Hrvatski zavod za zdravstvo osiguranje izdvaja za županijske zavode za javno zdravstvo čine samo 2,4% ukupnih sredstava za zdravstvenu zaštitu u Republici Hrvatskoj. Usporedimo li te podatke s istim podacima u drugim europskim zemljama, vidljivo je da je sustav javnoga zdravstva u Republici Hrvatskoj, unatoč vrijednosti tekovina profesora Andrije Štampara, znatno financijski podcijenjen. Podatci iz Nacionalne strategije zdravstva 2012.–2020. pokazuju kako se u Republici Hrvatskoj svega 0,68% sredstava za zdravstvenu zaštitu izdvaja za prevenciju i vezane preventivne aktivnosti, dok u susjednoj Sloveniji financijsko izdvajanje za istu svrhu iznosi 3,58% raspoloživih sredstava za zdravstvenu zaštitu. Ključno je istaknuti kako se na razini Europske unije prosječno 2,68% sredstava izdvaja upravo za provođenje preventivnih programa.

Mnogi zdravstveni ekonomisti u svojim su istraživanjima utjecaja zdravstvene zaštite na ukupnost ekonomske situacije u pojedinoj zemlji isticali prevenciju kao element racionalizacije tekućih troškova za zdravstvenu zaštitu. Tu se ponajprije misli na troškove u bolničkom zdravstvenom sustavu. Ekonomske evaluacije promocije zdravlja i preventivnih javnozdravstvenih intervencija pokazuju da su preventivne aktivnosti znatno troškovno učinkovitije od kurativnih intervencija. Zdravstveni je ekonomist Pignone u svojoj analizi zdravstvene potrošnje u Sjedinjenim Američkim Državama financijski dokazao istinitost navedene tvrdnje s pomoću primjera preventivne kolonoskopije i invazivne angioplastike. Kolonoskopija i druge *screening metode* ranoga otkrivanja karcinoma debeloga crijeva u SAD-u proizvedu jednu jedinicu zdravlja QALY¹ u vrijednosti od 25.000 dolara, dok standardni postupak angioplastike proizvede vrijednost od 100.000 dolara. Ekonomske kalkulacije dokazale su kako su upravo preventivne aktivnosti te koje za najmanji financijski utrošak daju najveći učinak u suzbijanju potencijalnih troškova zdravstvenoga sustava.

U zdravstvenom sustavu Republike Hrvatske često se spominje okvirna kalkulacija, po kojoj jedna kuna uložena u preventivu rezultira uštedom od čak devet kuna u kurativnom procesu. Takvi zaključci navode nas na preispitivanje trenutačnih omjera uloženi sredstava u preventivu, ne samo u Republici Hrvatskoj nego i šire. Navedeni podatci trebali bi biti smjernica za redefiniranje nacionalnih budžeta kako bi se kroz ekonomsku kvantifikaciju mogla projicirati buduća zdravstvena potrošnja. Trenutačno prisutna tendencija nepovoljna demografskoga trenda te rapidno povećanje prisutnosti oboljenja od malignih bolesti stavlja Republiku Hrvatsku u nezavidan položaj. Smanjivanjem broja radno aktivnoga stanovništva smanjit će se i raspoloživa sredstva za zdravstvenu zaštitu koja neće moći pokriti tekuću potražnju uvjetovanu vrlo nepovoljnom demografskom slikom te visokim udjelom osoba starijih od 60 godina. Povećanje broja starijih osoba te smanjenje radno aktivnih kumuli-

¹ QALY (Quality-adjusted Life Year): mjera korisnosti ili vrijednosti određenoga zdravstvenoga stanja.

rajući su negativni čimbenici koji će dovesti zdravstveni sustav Republike Hrvatske u položaj očita disbalansa između potreba i mogućnosti. U sustavu ograničenih sredstava upravo će prevencija, kao najjeftiniji oblik zdravstvene zaštite, biti iznimno važna jer će postati jedini mogući mehanizam racionalizacije odnosno održavanja sveobuhvatne, dostupne i kvalitetne zdravstvene zaštite za sve građane Republike Hrvatske.

U spolnoj podjeli, po posljednjim dostupnim podacima Eurostata, vidljivo je kako su muškarci u Republici Hrvatskoj grupacija koja je u znatno nepovoljnijem položaju u odnosu na prosjek Europske unije. Prosječne su godine »zdravoga života« za muškarca u Hrvatskoj između 51 i 57 godina, što je znatno lošije od europskoga prosjeka, koji je između 59 i 62 godine. Prosječne godine »zdravoga života« žena u Republici Hrvatskoj jednake su prosječnoj dobi građanki Europske unije.

Health Consumer Powerhouse

Health Consumer Powerhouse, švedska analitička kompanija, u svojim publikacijama kontinuirano uspoređuje kvalitetu i učinkovitost europskih zdravstvenih sustava, stavljajući jak naglasak upravo na međuovisnost ekonomskih parametara i funkcioniranja pojedinih zdravstvenih sustava, mjereći zdravstvene učinke kroz parametre kvalitete i učinkovitosti. Spomenuta kompanija svake godine u *Health Consumer Index Reportu* ocjenjuje i rangira 37 zemalja Europe temeljem 48 indikatora te s pomoću deskriptivne metode analizira kretanje pojedinih indikatora za pojedinu zemlju kroz godine. Na taj se način ustvrđuju prisutni trendovi i smjer razvoja zdravstvenoga sustava u analiziranim zemljama.

Komprimirano izvješće *Euro Health Consumer Indexa* temelji se na 48 indikatora, koji su svrstani u šest ključnih skupina:

- Prava i informiranost pacijenata
- Dostupnost zdravstvene zaštite
- Ishodi liječenja
- Opseg dostupnih zdravstvenih usluga
- Prevencija
- Farmaceutika.

Stanje preventive u Hrvatskoj

Prije detaljnije analize skupine indikatora koji govore o stanju preventive u Republici Hrvatskoj, usporedit ćemo indikatore prevencije s drugim kriterijima i indikatorima

ma kako bismo ukazali na potrebu znatnih poboljšanja u preventivnom segmentu hrvatskoga zdravstvenoga sustava.

Health Consumer Powerhouse, analiziranjem pojedinačnih rezultata indikatora, skupina i podskupina, svakoj zemlji pridaje prosječnu ocjenu te ju rangira u odnosu na ostalih 36 zemalja obuhvaćenih analizom. Od 36 obrađenih zemalja, Hrvatskoj je s ukupno 707 bodova dodijeljeno 17. mjesto, što predstavlja svojevrsan uspjeh s obzirom na to da Hrvatska po financijskim ulaganjima ostvaruje puno nepovoljnije pokazatelje. Uzmemo li u obzir indikator *Bang for a buck*, analiziran u *Euro Health Consumer Indexu*, suočavamo se s vrlo zanimljivim podatkom da je Hrvatska četvrta zemlja po učinkovitosti s obzirom na dostupna sredstva za zdravstvenu zaštitu. To znači da za vrijednost od jednoga dolara pacijent u Hrvatskoj može dobiti zdravstvenu uslugu većega obuhvata i kvalitete nego u većini europskih zemalja.

Hrvatska je u nekoliko indikatora pokazala kako i dalje baštini sustav socijalnoga zdravstva, ali i da prati moderna tehnološka rješenja u zdravstvu. Naime, kada govorimo o pravima pacijenata i dostupnosti zdravstvene zaštite, Hrvatska je pozicionirana između 10. i 14. mjesta, ovisno o analiziranom parametru dostupnosti. U slučaju dostupnosti e-recepta kao tehnološke inovacije zauzimamo prvo mjesto u Europi. Navedeni pokazatelji dokazuju kako je hrvatski zdravstveni sustav vrlo dobar s obzirom na financijska ulaganja te kako u određenim pokazateljima može biti konkurentan zdravstvenim sustavima zapadne Europe.

Iznenadujuće, najnepovoljnije rezultate u istraživanju Health Consumer Powerhousea Hrvatska je ostvarila u pokazateljima preventive. Najniži broj bodova ostvaren je upravo u toj skupini pokazatelja. Jedini pokazatelj prevencije u kojem je Hrvatska rangirana povoljnije od svoje ukupne pozicije, nakon analize svih pokazatelja, jest procijepljenost djece i dojenčadi od osam ključnih bolesti. Taj je pokazatelj Hrvatsku pozicionirao na 12. mjesto. Važno je istaknuti kako će ishod javnih debata oko obveznoga procijepljivanja bitno utjecati na daljnje pozicioniranje Hrvatske po tom pokazatelju, pa i ukupno. Zanimljivo je da su najnepovoljnije pozicioniranje po tom parametru ostvarile skandinavske zemlje, Danska i Norveška, koje su prije nekoliko godina u potpunosti liberalizirale sustav obveznoga procijepljivanja.

U prevalenciji povišenoga tlaka za osobe starije od 25 godina rezultati pokazuju kako je Hrvatska na lošem 25. mjestu, uz Srbiju, Crnu Goru i Albaniju, iz čega proizlazi da su javnozdravstvene akcije dobro detektirale područje djelovanja, ali da je upitan njihov način provedbe. Obolijevanje od bolesti krvožilnoga sustava jedan je od ključnih uzroka smrti u Hrvatskoj te se iz godine u godinu udio takvih oboljenja u ukupnom broju oboljenja rapidno povećava. U području u kojem se analiziraju pokazatelji konzumacije duhanskih proizvoda i alkohola Hrvatska je vrlo loše rangirana te zauzima mjesta od 20. do 26. Stabilnost negativnoga pozicioniranja posljednjih nekoliko godina pokazatelj je kako provedene javnozdravstvene akcije vezane za

konzumaciju duhanskih i alkoholnih proizvoda nisu utjecale na povoljnije pozicioniranje Hrvatske. Izrazito je zabrinjavajuć podatak da je alkoholizam sve veći problem u mlađoj populaciji te da se u rangiranju po kriterijima dostupnosti alkohola među mladima svrstavamo u sam neslavni vrh. Kombinacija nepovoljnih pokazatelja konzumacije alkohola i duhana te činjenice kako smo svrstani na 26. mjesto po tjelesnoj aktivnosti mladih u školama dokazuje ozbiljnost situacije. Ti bi podatci trebali potaknuti predstavnike zdravstvene politike da redefiniraju i preusmjere svoje ciljeve. Kroz suradnju s Ministarstvom prosvjete i športa moguće je vratiti važnost prevencije i zdravlja u »školske klupe« jer bi učinci takva modela bili izrazito pozitivni, kako sa zdravstvenoga tako i s ekonomskoga stajališta.

Zaključak

Potrebno je hitno obaviti akreditaciju javnozdravstvenih odjela na državnoj i regionalnoj razini kako bi oni imali što važniju ulogu u zdravstvenom sustavu Republike Hrvatske te kako bi svoje djelovanje usmjerili na promicanje zdravlja u zajednici i prevenciju bolesti svih vrsta. Osnaživanjem javnozdravstvenih ustanova osigurali bi se kvalitetniji mehanizmi za praćenje i mjerenje učinkovitosti javnozdravstvenih intervencija te polučili značajni uspjesi, kako sa zdravstvenoga tako i s ekonomskoga stajališta. Zavodi za javno zdravstvo moraju izraditi indikatore za praćenje kvalitete provedbe i ishoda javnozdravstvenih programa jer su oni od nacionalne važnosti za Republiku Hrvatsku. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na edukaciju i promociju zdravoga življenja među mladima te osnažiti suradnju državnoga i regionalnih zavoda za javno zdravstvo s obrazovnim ustanovama. Važno je osigurati potrebnu financijsku infrastrukturu za provođenje preventivnih programa jer je poznato kako jedna kuna uložena u prevenciju ima utjecaj na devet kuna uštede u kurativnom procesu. Imajući u vidu ekonomsku učinkovitost preventivnih javnozdravstvenih programa i preporuke Paketa socijalnoga investiranja u Europskoj uniji, potrebno je osigurati preduvjete za pravednije financiranje preventivne javnozdravstvene djelatnosti u Republici Hrvatskoj u narednom razdoblju.

STATUS OF PREVENTION IN EUROPE TODAY WITH A REFLECTION ON CROATIA

Boris Lukovnjak

Association of Healthcare Employers

Ivan Lukovnjak

Medilab, Zagreb

ABSTRACT: This paper compares the current status of prevention in Croatia and the European countries. The paper uses data collected by Health Consumer Powerhouse, a Swedish research

company that in its yearbook called *Euro Health Consumer Index* performs analysis and ranking of European countries by indicators and subgroups considering the effectiveness of their healthcare systems. The analysis shows that the Croatian healthcare system is very effective considering the invested funds. Croatia also has the most unfavourable results in the categories related to preventive activities that are one of the major achievements of professor Andrija Štampar and his followers.

Keywords: *prevention; Euro Health Consumer Index; Croatian healthcare system; professor Andrija Štampar; efficiency; economy*

Članak je dostupan pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i mijenjati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.